

Με ευκαιρία την εξαιρετική τιμή που μου επιφυλάχθηκε με την απονομή του βραβείου δοκιμίου ελεύθερου στοχασμού στη μνήμη του Παναγιώτη Φωτέα, θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας κάποιες σκέψεις, γύρω από εκείνο, που χαρακτήρισε τη ζωή του Παναγιώτη Φωτέα: τη συνύπαρξη του διανοούμενου και του πολιτικού και τα συναφή ζητήματα της δικαιοσύνης και του ορθού στον πολιτικό βίο. Με την πρώτη ιδιότητά του ο Παναγιώτης Φωτέας αρθρογράφησε στις 19 Οκτωβρίου 1997 σε ένα ένθετο αφιέρωμα της εφημερίδας "Καθημερινή" προς τιμήν του πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας, Κωνσταντίνου Τσάτσου. Το αφιέρωμα είχε τον τίτλο «Κωνσταντίνος Τσάτσος, Ο Φιλόσοφος – Πρόεδρος της Δημοκρατίας», γεγονός που παραπέμπει ευθέως στον Πλατωνικό «Φιλόσοφο-Βασιλιά». Επισημαίνω ότι για τους Έλληνες η «επιστροφή» στα κλασσικά σύμβολα είναι ταυτόσημη της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Όπως είχα αναφέρει και στο δοκίμιο μου, η Νιτσειϊκή εμμονή για την «αιώνια επιστροφή», ουσιαστικά αφορά στην ανάγκη όλου του

ευρωπαϊκού πολιτισμού για αυτογνωσία μέσα από τη διαδικασία ουσιαστικής κατανόησης των προτύπων του· προτύπων ,που με την πάροδο του χρόνου μετατρέπονται σε πολιτιστικά σύμβολα. Ένα τέτοιο πρότυπο και πολιτικό σύμβολο ,ταυτόχρονα, είναι ο «φιλόσοφος –βασιλιάς», που ο Πλάτωνας ανέπτυξε, κυρίως, στην «Πολιτεία» του και έχει λάβει *τόσο θρήνα* θαυμασμού, όσο και σκληρές επικρίσεις.

Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε στο προαναφερόμενο ένθετο είναι ξανά επίκαιρος. Η πολιτική ισχύς και η φιλοσοφία πρέπει ,κατά τον Πλάτωνα, να συναντώνται στο πρόσωπο του ηγέτη που μπορεί να είναι δίκαιος και ορθός ως φορέας γνώσης λόγω της υψηλής του παιδείας. Άλλωστε, για τον Πλάτωνα η επιτυχημένη διακυβέρνηση στηρίζεται στον αληθινό ζήλο για τη σοφία, στην ουσιαστική κατάκτηση του αγαθού και στην αληθινή κατανόηση των αρχέτυπων ιδεών. Ο πολιτικός ηγέτης στη σύγχρονη εποχή μπορεί να έχει απωλέσει την ισχύ του σε σχέση με την χρονική περίοδο που ο Πλάτωνας σχεδίαζε το πρότυπο του

«φιλόσοφου-βασιλιά», αλλά η συμπεριφορά του αντικατοπτρίζει τη γενικότερη πολιτική παιδεία του τόπου του. Έτσι, στη σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία, ευρωπαϊκού τύπου, ο ηγέτης ενδέχεται να έχει την τεχνική κατάρτιση του πολιτικού, αλλά όχι πάντοτε και το ηθικό ανάστημα να αποφύγει τη δημαγωγία, το λαϊκισμό ή την κομματική κολακεία· εκείνα δηλαδή που θα του χαρίσουν κομματικό ακροατήριο και ψήφους. Και κατά τούτο, η απαίτηση για το υψηλό ηθικό κύρος του ηγέτη, που απαιτούσε ο Πλάτωνας, παραμένει αίτημα και της εποχής μας. Βέβαια, σε αυτό το όραμα του Πλάτωνα για την ιδεώδη Πολιτεία, στην οποία κεντρικό ρόλο θα έχει ο «φιλόσοφος – βασιλιάς» εγέρθηκαν σφοδρές αντιρρήσεις, με επιφανέστερο εκφραστή, τον Karl Popper, που κατηγόρησε τον Πλάτωνα για ολοκληρωτισμό. Επ' αυτού τοποθετείται έμμεσα ο Παναγιώτης Φωτέας στο δημοσίευσμά του χαρακτηρίζοντας τον ~~Κ. Πλάτωνα~~ *Κ. Φωτέα* ως «αντιστασιακό εναντίον κάθε ολοκληρωτισμού, ελεύθερο έως ελευθεριάζοντα στοχαστή».

Ίσως εδώ ευρίσκεται και το κλειδί της κατανόησης του σύγχρονου προβλήματος της ορθής διακυβέρνησης στις σύγχρονες δημοκρατίες ευρωπαϊκού τύπου. Γιατί, ο καταϊγισμός του λαϊκισμού, που υποθάλλει η παραπληροφόρηση παντός είδους, τόσο μέσα από τα παραδοσιακά έντυπα, όσο και από τα σύγχρονα, διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης, καθιστά, πλέον, απαραίτητο έναν υψηλής ποιότητας και ήθους κυβερνήτη, που οραματιζόταν ο Πλάτωνας. Εξάλλου, στις σύγχρονες ευρωπαϊκές δημοκρατίες η ασφυκτική γραφειοκρατία, η αυξανόμενη κοινωνική ένταση που πυροδοτούν οξύτατα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα (ανεργία, περιθωριοποίηση μεγάλων κατηγοριών πληθυσμού, πίεση από τα μεταναστευτικά ρεύματα κ.λπ) δημιουργούν την ανάγκη της ελεύθερης συνείδησης του κυβερνήτη· ενός ηγέτη δηλαδή, που δεν θα σταματά να αφουγκράζεται την ρήση του ποιητή «θέλει αρετή και τόλμη η ελευθερία».

Από όσα μνημόνευσα γίνεται εμφανής η σημασία του προβληματισμού για

Η.Ε.
στην
παιδαγωγική.

τη σύμπλευση της φιλοσοφίας και της διάνοησης γενικότερα. Είναι, όμως, άνευ σημασίας και πολιτική απάτη μια συμπόρευση τέτοιου είδους, που αποσκοπεί απλώς στη δημιουργία μιας βιτρίνας, πίσω από την οποία κρύβεται μια καλυμμένη ή έμμεση ολιγαρχία οποιουδήποτε τύπου (οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού κ.λπ). Οι κάθε είδους ολιγαρχίες, με οποιονδήποτε μανδύα εμφανίζονται, δεν βραδύνουν την αποκάλυψη του μοχθηρού και απάνθρωπου προσώπειου τους. Και η ιστορία δικαιώνει μόνο εκείνους που είτε ως διανοούμενοι, είτε ως πολιτικοί, είτε ακόμη και ως διανοούμενοι και πολιτικοί ταυτόχρονα, υπηρέτησαν με κάθε θυσία την επιταγή του Συντάγματός μας, που στο άρθρο 2 ορίζει πως «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.» Αυτή είναι μια αξία που πιστεύω πως μοιράζονται οι λαοί της Ευρώπης, μιας Ευρώπης, κάποια από τα θεμελιώδη σύμβολα της οποίας διατυπώθηκαν αρχικά στην ελληνική γλώσσα και σε μορφή μυθολογικών αφηγήσεων. Με το δοκίμιο μου προσπάθησα να

υποστηρίξω την άποψη ότι αυτά τα θεμελιώδη σύμβολα συνιστούν τη βάση της πολιτιστικής ενότητας της Ευρώπης.

Η ανάγκη,άλλωστε, για «κοινή πολιτιστική ταυτότητα» συνόδευε τη διάθεση για «ειρήνη» και «ενότητα» σε μια Ευρώπη, η οποία σπαράσσονταν από διαφόρων ειδών πολέμους και συγκρούσεις.Τούτη η αναζήτηση ζυμώθηκε και μέσα από τη διαδικασία της δημιουργίας του «έθνους-κράτους» και η επαναστατημένη Γαλλία του 1789 αποδείχθηκε η πιο συνειδητή μορφή αυτής της πορείας αυτογνωσίας. Είναι ,ως εκ τούτου, κατανοητό γιατί ο Marie – Jean Hérault de Séchelles,ένας από τους κύριους συντάκτες του Γαλλικού επαναστατικού Συντάγματος του 1793, απηύθυνε στις 7 Ιουνίου ~~1793~~ προς το διευθυντή του τομέα εντύπων της εθνικής βιβλιοθήκης επιστολή με αυτήν αναζήτησε τους νόμους του Μίνωα, οι οποίοι, ~~όπως~~ ήταν σε μια συλλογή Ελληνικών νόμων. Η επιστολή φανερώνει τη σταθερή αναζήτηση πηγών δικαίου από τους επαναστάτες της Δύσης, οι οποίοι ζητούσαν ερείσματα για να

οικοδομήσουν το νομικό τους σύστημα. Ειδικότερα, οι Γάλλοι επαναστάτες αποτινάσσοντας την "δεσποτεία" γύρισαν πίσω στον "ιδανικό κόσμο" του Δικαίου, δηλαδή σε ένα αυθεντικά νομιμοποιητικό στοιχείο, που ορίζεται ως "η σοφία του δικαίου". Αυτή η σοφία, εν προκειμένω, ταυτίζεται με το Μίνωα. Έναν ηγέτη που εμφανιζόταν ως φορέας γνώσης και δικαιοσύνης, όπως ακριβώς και ο «φιλόσοφος – βασιλιάς» του Πλάτωνα.

Η «επιστροφή», ~~σε~~ πολλών ευρωπαϊών στοχαστών προς τα σύμβολα της Μινωικής Κρήτης, προέκυψε γιατί αναγνώρισαν σε αυτά «το ανθρώπινο μέτρο», ~~σε~~ συστήματα εξουσίας και μεταφυσικής ~~που~~ είχαν αγνοήσει τούτο το μέτρο πριν από την άνθηση του μινωϊκού πολιτισμού. Όλοι αυτοί οι διανοούμενοι αναγνώρισαν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ότι η ιστορία τους ξεκίνησε με τα σύμβολα που ανέλυσα στο δοκίμιο μου, θεωρώντας τα «θεμελιώδεις» αφηγήσεις για τον προσδιορισμό της ταυτότητας και του πολιτισμού τους. Με άλλα

λόγια, το συμβολικό σπέρμα που αυτοί θεώρησαν ότι κληροδόχησε ο μινωϊκός πολιτισμός προς την Ευρώπη, είναι η – δειλή – έστω αποτίναξη της δεσποτείας, που τρομάζει και υποτάσσει. Ο μεταφυσικός φόβος και η εσωστρέφεια δεν κληρονομήθηκαν προς την Ευρώπη, γιατί δεν τα υιοθέτησε ο μινωϊκός πολιτισμός, που εμφανίζεται λάτρης της χαράς και εξωστρεφής. Έτσι, είναι κατανοητό γιατί οι Ευρωπαίοι *επιλαστές*, που αντιτάχθηκαν στον κάθε είδους σκοταδισμό, επέλεξαν να έχουν ως μακρινούς προγόνους τους, τους απλούς και καλοκάγαθους λάτρεις της «φυσικής θρησκείας» του Μινωϊκού πολιτισμού, οι οποίοι εμφανίζονταν με χάρη και φυσικότητα στις αρχαιολογικές ανασκαφές.

Αν λοιπόν οι Ευρωπαίοι κατά την δημιουργία των νέων κρατών τους αναζήτησαν στους νόμους του Μίνωα το θεμέλιο του δικού τους νομικού πολιτισμού, γιατί όχι κι εμείς, που μιλάμε την γλώσσα στην οποία διατυπώθηκαν τα πρότυπά τους, να μην αποτολμήσουμε μια βαθύτερη κατανόηση των συμβόλων αυτών; Η Ενωμένη

Ευρώπη δεν θα έχει μέλλον, εάν δεν αποκτήσει συνοχή μέσα από τις αξίες ,οι οποίες σε μεγάλο βαθμό έχουν διατυπωθεί στην ελληνική γλώσσα ως θεμελιώδη σύμβολα του πολιτισμού της.

Σάς Ευχαριστώ